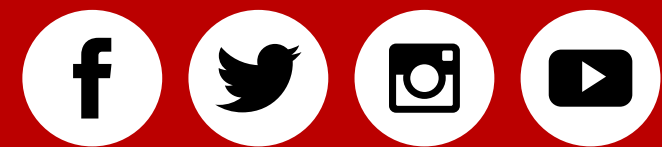

EXPOSICIÓ TEMPORAL
AL MUSEU DEL TER

Del 15 de gener
al 31 d'agost de 2020

#MuseudelTer

MANLLEU CIUTAT DE TEATRE

Fotografia: Carles Molist
Biblioteca Municipal de Manlleu BBVA

COMISSÀRIA:
Judit Caballeria Casals

COORDINACIÓ I PRODUCCIÓ:
Museu del Ter

TEXTOS:
Judit Caballeria Casals i Carles García

DISSENY MUSEOGRÀFIC:
Carles Fargas

MUNTATGE:
Agustí Bofill, Ana Balmiza, Teresa Benet, Pere Casas, Art32 — Taller de marcs, Fusteria Codony, Pintures Xevi Solé, PV Retolació.

ALUMNES EN PRÀCTIQUES:
Salman Bellassir (Escola Casals Gràcia), Jonathan Puig (Col·legi La Salle Manlleu), Lohan Veiga (Institut Antoni Pous)

CONSERVACIÓ I RESTAURACIÓ:
Teresa Benet, Agustí Bofill, i projecte Magnet–RestauraTer de l'Institut del Ter de Manlleu: Josefina Casacuberta, Erica Addae, Bouchra Ahbiti, Zakaria Al Hekeue, Mohamed Bartoulou, Kandia Dembele, Salam El Baragragui, Wassim El Mourabit, Cristina Gómez, Xintao Ji Pan, Anna Jiménez, Adama Keita, Raela Damaris Nagy, Marius Cristofor Popescu, Gerard Prat, Diakariao Sow, Cololine Tuffour, Yasmina Zammour.

COMUNICACIÓ:
David Rebollo

REALITZACIÓ AUDIOVISUALS:
Xef Vila

LOCUCIÓ AUDIOVISUAL *TEATRE DE LA SOCIETAT INDUSTRIAL*:
Lluís Soler

ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC:
Consorci per a la Normalització Lingüística d'Osona

PROCEDÈNCIA DELS CARTELLS ORIGINALS:
Biblioteca de Manlleu BBVA i Gràfiques Manlleu S.A.

AGRAÏMENTS:
Associació Cultural Teatre Centre, Arxiu Municipal de Manlleu, Arxiu Comarcal d'Osona, Biblioteca Municipal de Manlleu BBVA, Biblioteca Central d'Igualada.

Ivet Aligué, Antoni Anglada, Joan Arimany, Xavier Boada, Ester Bosch, Joan Caballeria, Manel Caballeria, Maria Caballeria, M. Pilar Casals, Dolors Collell, Jaume Collell, Josep Colomer, Empar Costa, Mireia Farrerons, Manoli Gómez, Marta Grané, Emili Jané, Montserrat Madirolas, Bernat Prat, Pere Riera, Joan Roura, Abel Rubió, Núria Silvestre, Lluís Soler, Àngela Suriñach, Concepció Suriñach, Josep Suriñach, Joan Torrents, Gerard Vallejo, Jordi Vilaseca.

MANLLEU CIUTAT DE TEATRE

Ara que la ciutat recupera un dels seus teatres històrics – el Teatre Centre es va inaugurar per primer cop el Nadal de 1897 –, us proposem un recorregut de gairebé dos segles per la història del teatre manlleuenc.

En aquestes dates aquest teatre era una sala més de les moltes sales que regularment acollien representacions a Manlleu. La cultura en general, i el teatre en particular, era per als moviments socials del moment una eina clau d'emancipació i millora de les condicions de vida en la nova societat industrial.

Durant el segle XX el teatre a Manlleu va veure aparèixer noves sales, noves formes teatrals i nous protagonistes, especialment amb la incorporació de les dones de la població – durant els anys trenta –, fins aleshores excloses de l'activitat teatral. El teatre no va ser aliè als canvis polítics. El franquisme va causar un daltabaix a l'escena manlleuena i la va reduir gairebé al teatre d'inspiració catòlica. Durant els anys setanta el teatre va viure una gran revifalla i renovació. D'aquest moment procedeixen múltiples veus que avui són referents del nostre teatre.

MANLLEU CIUTAT DE TEATRE

Representació al pati d'El Coro
Procedència: Família Canadell Callis

TEATRE I INDUSTRIALITZACIÓ (1862-1919)

El dinamisme econòmic i demogràfic de la industrialització al Manlleu del segle XIX es reflecteix en la vida cultural de la ciutat, com a la resta de nuclis industrials catalans. Les classes populars veuen en l'accés a la cultura una forma no només d'esbarjo, sinó també d'emancipació social i instrucció. En aquest context sorgeixen associacions molt diverses que utilitzen el teatre, així com el moviment coral, com a via d'assoliment d'aquests objectius. *El Progrés*, més endavant *Cercle Lliure Republicà*, la *Societat Coral l'Estrella*, la *Joventut Catòlica*, *L'Aurora*, *La Lira*, el *Centre Català*, més tard *Associació Catalanista en Rafel Casanovas* (Can Catalans), el *Casino Universal* o el *Centre Tradicionalista* esmenten en les seves finalitats la promoció del teatre. Així doncs, a finals del segle XIX i principis del XX a Manlleu un rosari de locals acollia representacions teatrals regularment, amb un model predominant de teatre amateur i de petit format.

TEATRE I INDUSTRIALITZACIÓ (1862-1919)

La Festa Major de 1899:
11 obres de teatre, 4 teatres i 4 associacions

La Festa Major de 1899 va ser una ocasió especial per al teatre català. En aquest any, es van representar 11 obres de teatre en 4 teatres i 4 associacions. Aquesta festa major va ser una ocasió especial per al teatre català, ja que va permetre que molts artistes i actors poguessin mostrar el seu talent i contribuir a la cultura catalana.

El dinamisme econòmic i demogràfic de la industrialització al Marítim del segle XIX es reflecteix en la vida cultural de la ciutat, com a la resta de nuclei industrials catalans. Les classes populars viuen en l'access a la cultura una forma no només d'edifici, sinó també d'emancipació social i instrucció. En aquest context sorgeixen associacions molt diverses que utilitzen el teatre, així com el moviment coral, com a via d'assoliment d'aquests objectius. El Progrés, més endavant Cercle Lliure Republicà, la Societat Coral i Estrella, la Juventut Catòlica, L'Aurora, La Lira, el Centre Català, més tard Associació Catalànica en Rafael Casanovas (Can Catalàn), el Casino Universal o el Centre Tradicionalista esmenten en les seves finalitats la promoció del teatre. Així doncs, a finals del segle XIX i principis del XX a Marítim un nou tipus de teatre es desenvolupa: el teatre popular i de petit format.

Antecedents. El teatre de la Passió

El teatre de la Passió és un tipus de teatre que es desenvolupa a Marítim a finals del segle XIX i principis del XX. Aquest tipus de teatre es caracteritza per ser un teatre popular i de petit format, que es desenvolupa en espais petits i amb un repertori molt variat. Aquest tipus de teatre és molt popular entre la població i ha contribuït a la cultura catalana.

La representació del teatre a Marítim

La representació del teatre a Marítim ha estat sempre molt activa. Aquesta activitat ha contribuït a la cultura catalana i ha permès que molts artistes i actors poguessin mostrar el seu talent i contribuir a la cultura catalana.

El teatre de la Passió

El teatre de la Passió és un tipus de teatre que es desenvolupa a Marítim a finals del segle XIX i principis del XX. Aquest tipus de teatre es caracteritza per ser un teatre popular i de petit format, que es desenvolupa en espais petits i amb un repertori molt variat. Aquest tipus de teatre és molt popular entre la població i ha contribuït a la cultura catalana.

El teatre de la Passió

El teatre de la Passió és un tipus de teatre que es desenvolupa a Marítim a finals del segle XIX i principis del XX. Aquest tipus de teatre es caracteritza per ser un teatre popular i de petit format, que es desenvolupa en espais petits i amb un repertori molt variat. Aquest tipus de teatre és molt popular entre la població i ha contribuït a la cultura catalana.

El teatre de la Passió

El teatre de la Passió és un tipus de teatre que es desenvolupa a Marítim a finals del segle XIX i principis del XX. Aquest tipus de teatre es caracteritza per ser un teatre popular i de petit format, que es desenvolupa en espais petits i amb un repertori molt variat. Aquest tipus de teatre és molt popular entre la població i ha contribuït a la cultura catalana.

TEATRE I INDUSTRIALITZACIÓ (1862-1919)

Antecedents. El teatre de la Passió

L'any 1893 el cronista manlleuenc Torrent i Garriga esmenta un teatre a l'aleshores carrer Horta del Frare que acollia representacions de la Passió durant el segon terç del segle XIX. Aquest teatre fou destruït durant la Primera Guerra Carlina, segurament en la crema de Manlleu de 1839. Fou reconstruït pels veïns i entre 1843 i 1872 va acollir les primeres mostres del teatre de la nova societat industrial incloent-hi les noves tendències sarsueleres. L'any 1868, l'Ajuntament va rebatejar el carrer amb el nom de carrer del Teatre durant un breu període de temps. Des d'aleshores ha tingut diversos noms, però popularment sempre ha estat conegut com a carrer de la Passió, el seu nom oficial des de 1977, i que fa referència a l'antiga representació del gran drama catòlic.

1

Teatre de la Passió (primera referència de1833)

Se'n documenta la destrucció durant la Primera Guerra Carlina (1833-1840) i es reedifica a partir de 1843. Deixa de ser un teatre amb la Tercera Guerra Carlina (1872-1876) per esdevenir una quadra de cavalleria.

"Dicho teatro era capaz para 600 espectadores, y tenía una forma elegante. En un principio funcionaron en él no más que aficionados de la villa, pero después lo hicieron diferentes compañías y artistas de nota, la mayoría procedentes de los principales teatros de Barcelona. Recordamos entre éstos a las hermanas Tarrida, á Fermina Vilches, León Fontova, Nicanor Puchol, etc., etc. Se habían representado dramas de importancia, como el D. Juan de Serrallonga, de Balaguer, que es el favorito de los manlleuenses; Treinta años á la vida de un jugador; La Carcajada; La Aldea de San Lorenzo, y muchos otros, tanto del teatro antiguo como del moderno; y zarzuelas como el D. Simón, El valle de Andorra, etc. etc."

Descripció que Torrent i Garriga fa del teatre a Manlleu (1893), croquis para su historia

2

Teatre de les Escoles Cristianes (documentat a partir de 1898)

Segurament es construeix juntament amb l'escola, que data de 1880. Inicialment té una activitat vinculada amb l'alumnat de l'escola però amb el sorgiment del Patronat de Sant Joseph és seu també d'altres societats.

3

Teatre d'El Coro (primera referència de 1886)

No se sap amb exactitud quan apareix el teatre vinculat a la societat El Progrés (1862), però el 1886 Gaspar Viñoles fa una petició per fer una escola a l'edifici del teatre de la carretera. A partir de 1898 passa a anomenar-se Cercle Lliure Republicà, i el 1913 pren el nom del seu nou propietari i passa a dir-se Teatre Col·lel.

4

Sala-teatre L'Aurora Manlleuena - Círcol Jaumi (documentat a partir de 1898 amb funcions teatrals)

La societat està domiciliada en aquesta adreça des de 1885 i, després d'un parèntesi d'inactivitat entre 1891 i 1897, tanca definitivament el 1913. L'any 1916 es documenta activitat vinculada al Centre Tradicionalista i rep el nom de Círcol Jaumi.

"Els ferms jaumins de Manlleu després de inaugurar la secció dramàtica de la que n'han rebut moltes hores d'esplai i agraïment, al ensemple, pels que n'formen part; tenen, are, en projecte la creació d'una secció excursionista, que molt prompte farà la seva inauguració."

Notícia publicada a L'Amic del Poble el 7 de setembre de 1917

5

Teatre de Can García (documentat a partir de1898)

Obra de Marià Callís, segons Bernat Prat. Acol·lia la Societat Coral l'Estrella, que va formar la Companyia Dramàtica d'aficionats de Can García, coneguda amb el nom dels Torrats.

6

Teatre de la Joventut Catòlica (1897)

L'associació Joventut Catòlica, inicialment amb seu al carrer Enric Delaris, construeix el teatre que s'inaugura el 1897.

7

Cafè-teatre de Ca l'Esteve (documentat a partir de 1899 amb funcions teatrals)

Ubicat al primer pis del cafè de Ca l'Esteve. S'hi documenta activitat vinculada a l'Associació Catalanista En Rafael Casanova, per això era conegut com a Can Catalans.

8

Cooperativa Mútua de Pa i Queviures (1916)

Es documenta activitat teatral al pati o a les voltes de la plaça, moltes vegades duta a terme per altres societats.

9

Casino Universal (1883)

No se n'ha documentat ni adreça ni esdeveniments concrets, però en els seus estatuts i reglament hi consta l'activitat teatral.

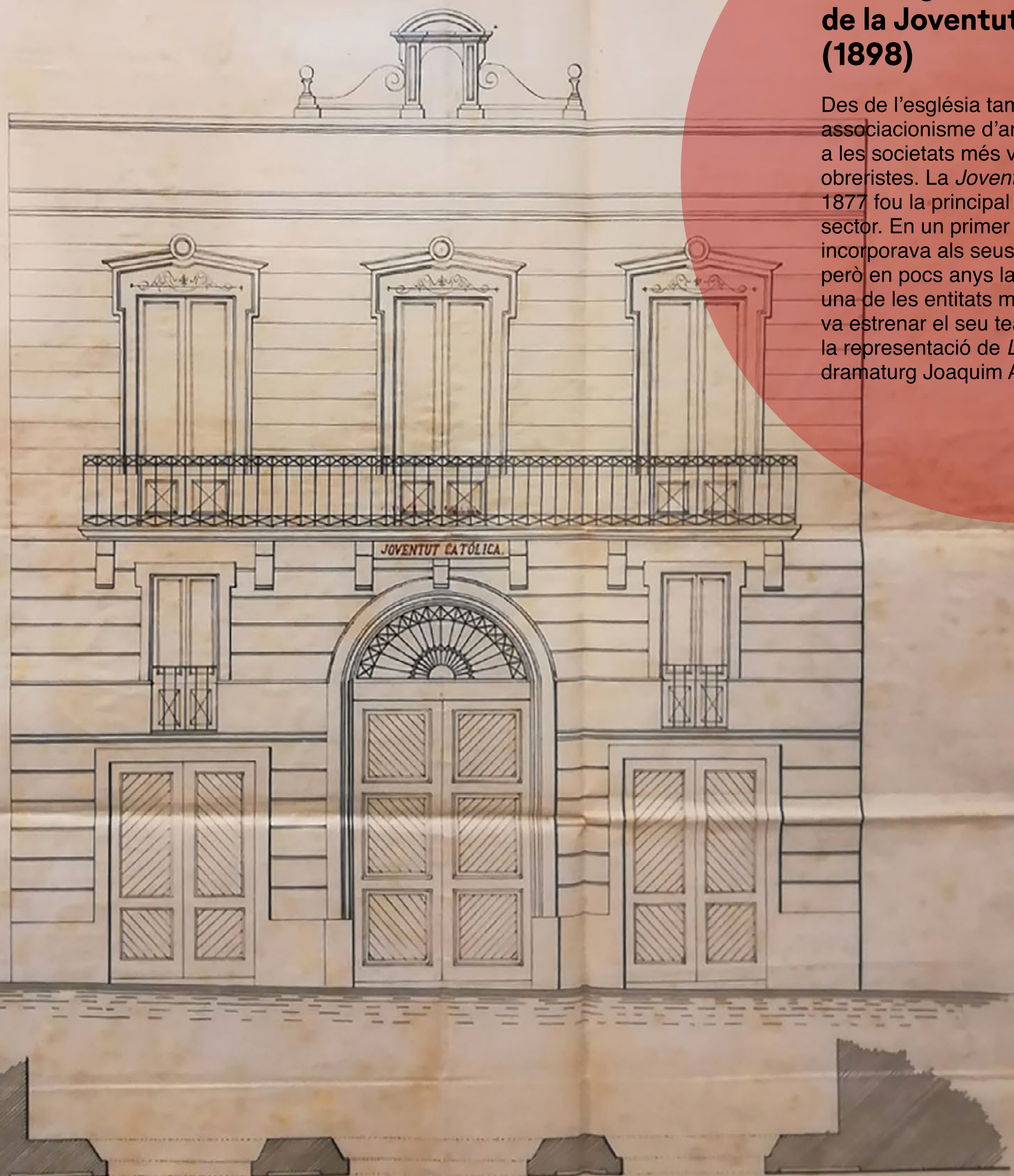
10

Local de l'Associació La Lira (1896)

Ubicada al domicili d'Anton Casanovas. No hi ha una clara activitat teatral documentada, només balls i activitats corals. Pel que fa a la cronologia, es funda i domicilia el 1896 i va desaparèixer el 1899.

MANLLEU.

Proyecto de la Juventud Católica.

Escala de $\frac{1}{50}$

La inauguració del Teatre de la Joventut Catòlica (1898)

Des de l'església també es va promoure un associacionisme d'arrel catòlica en contraposició a les societats més vinculades als moviments obreristes. La *Joventut Catòlica*, fundada l'any 1877 fou la principal representant d'aquest sector. En un primer moment aquesta entitat incorporava als seus estatuts l'activitat teatral, però en pocs anys la incorporà i es convertí en una de les entitats més actives. El Nadal de 1897 va estrenar el seu teatre al carrer del Pont amb la representació de *Los pastorets en Betlem*, del dramaturg Joaquim Albanell.

Cartell amb actuació de la companyia de sarsueles de Joan Viladomat al Teatre Garcia. 1911

Procedència: Biblioteca Municipal de Manlleu-BBVA

La Festa Major de 1899: 11 obres de teatre, 4 teatres i 4 associacions!

Un exemple de la vitalitat del teatre de finals del segle XIX és la Festa Major de 1899. En només dos dies, Manlleu va acollir fins a 11 obres diferents, de les quals la meitat eren sarsueles. Aquestes produccions estaven dividides entre les anomenades "preliminars de Festa Major", celebrades el dia 13 d'agost al teatre de Can García i al teatre del *Cercle Lliure Republicà*, i les "funcions cíviques", pròpies del dia de Festa Major. A aquests dos teatres cal afegir-hi el de la *Joventut Catòlica* i el teatre de *L'Aurora*, de manera que hi havia quatre espais i quatre societats - *L'Estrella*, *Cercle Lliure Republicà*, *Joventut Catòlica* i *L'Aurora* - programant teatre en la mateixa Festa Major.

Plànol de la façana del projecte del Teatre de la Joventut Catòlica (Actual Teatre Centre). 1897

Procedència: Arxiu Municipal de Manlleu

PRELIMINARES AL PROGRAMA DE LA FIESTA MAYOR

SOCIEDAD LA ESTRELLA

TEATRO GARCÍA

Extraordinaria función para hoy, domingo

1.º La bonita zarzuela en un acto, denominada:

MÚSICA CLÁSICA

2.º Estreno en esta población de la chistosa zarzuela catalana en un acto, denominada:

UN MÚSICH DE REGIMENT

3.º ¡Estreno! ¡Estreno! de la chispeante zarzuela en un acto y dos cuadros, titulada:

JUANITO TENORIO

Para terminar lo más pronto posible se empezará
A las ocho y media en punto.

TEATRO CÍRCULO LIBRE REPUBLICANO

Grande y extraordinaria función para hoy domingo

1.º Después de una sinfonía á piano, se pondrá en escena la preciosa zarzuela en un acto, denominada:

EL LUCERO DEL ALBA

2.º El pasillo cómico-lírico, en un acto y en verso, titulada:

¡CÓMO ESTÁ LA SOCIEDAD!

3.º A petición del público de esta Sociedad, se pondrá en escena la tan aplaudida humorada cómico-lírica en un acto, dividida en tres cuadros, que lleva por título:

LOS AFRICANISTAS

Para poder terminar la función á las once, se levantará el talón con toda puntualidad

A LAS OCHO Y MEDIA.

Teatre costumista, teatre catòlic... i sarsuela

Les associacions de Manlleu posaven en escena els grans títols estrenats al Romea, el Tívoli o al Novetats de Barcelona en format amateur pels socis. Les obres s'assajaven poc, el repartiment femení era professional i de fora de Manlleu, i se'n feien poques representacions. En cada associació predominava un gènere teatral diferent. *Joventut Catòlica* o *L'Aurora* tenien especial preferència pel teatre més moral i catòlic, i fins i tot, evangelitzador, de dramaturgs com Joaquim Albanell. “Els Torrats” de la *Societat Coral l'Estrella*, constituïts en la Companyia Dramàtica d'Aficionats de Can García, o els socis de la societat *El Progrés*, preferien la sarsuela, inicialment sobretot en castellà i, més endavant, també en català. També destaca en aquestes entitats el gust per un teatre costumista i popular, de vegades amb orientació social: el sainet.

**“Té rahó, batua'l món.
¡Vaya una lley més igual!
Lo rich sense cap perill
té'ls dineros ben seguros,
y aixi'l rich pert trescents duros
y'l pobre ha de perdre un fill.”**

Fragment de *Les carbasses de Montroig*
de Frederic Soler “Pitarra”.

**“Tu't vols casá ab ma germana,
que es una noya decent,
y yo'm vull casá ab la teva,
que estich cert que també ho es;
pero'ls dos volém casarnos
ben legal y honestament
y tal com l'Iglesia mana,
que es del modo que's deu fer.
Ton pare, que es temerari
[...]
nèga són consentiment
perque vol que te germana
se casi ab un home vell
que no tè cap altre mérit
que'l de tenir molts diners;
[...]**”

Fragment de *Els bandolers* de Joaquim Albanell

**“Por fin te miro,
Ebro famoso,
hoy es más ancho
y es más hermoso.
¡Cuánta belleza,
cuánta alegría,
cuánto he pensado
si te vería!
Tras larga ausencia,
con qué placer te miro;
en tus orillas
tan solo respiro.
Estás más lleno,
aun más que te he dejado.
¡Ay, pobres madres,
cuánto han llorado!
Ya Zaragoza
vuelvo a pisar,
Allí la Seo,
y allí el Pilar.”**

Fragment de *Gigantes y cabezudos*,
sarsuela còmica en un acte
de Manuel Fernández (música)
i Miguel Echegaray (llibret)

Exemplar de “L'escena Catalana”, núm 154, 1924.
Procedència: Família Ayats Abeyà

MANLLEU
Plaza de Bernardino
L. Roisin, fot. Barcelona

EL TEATRE DE GRAN FORMAT I L'APARICIÓ DE L'EDISON (1919-1939)

Amb el nou Teatre Edison, inaugurat l'any 1919, arriba a Manlleu amb més regularitat el teatre de les grans companyies barcelonines, com les d'Enric Lluelles, Ramon Martori o Enric Borràs. L'omnipresent *Societat Coral l'Estrella* programava la cartellera del nou teatre principalment amb sarsuela i teatre de varietats. Així, el rosari d'espais teatrals es va anar reduint. L'activitat amateur va quedar concentrada principalment al teatre de *Juventut Catòlica* i, a partir de 1929, al teatre del *Coro* de la mà de la *Companyia Còmic-dramàtica Amics del Teatre*, secció teatral de la *Unió Choral Manlleuena*. Mentrestant, el teatre García va prioritzar l'activitat cinematogràfica.

Durant els anys trenta el teatre amateur va passar per un període de molt dinamisme. Els *Amics del Teatre* foren premiats en el IV Concurs de Teatre Català Amateur de 1935, i la companyia d'aficionats *Art Teatral Catòlic*, una escissió de *Juventut Catòlica*, actuava per diverses poblacions de l'entorn. Les diferents associacions organitzaven xerrades de grans referents com Adrià Gual, Josep Maria de Sagarra o Aurora Bertrana. Aquest dinamisme es reflecteix en la seva obertura a nous protagonistes: l'any 1934 es crea la secció dramàtica *Cívica Femenina* de *Juventut Catòlica* i la *Unió Choral Manlleuena* (el Coro) va crear una secció teatral infantil el 1935.

Teatre Edison.

EL TEATRE DE GRAN FORMAT I L'APARICIÓ DE L'EDISON (1919-1939)

Les dones i el teatre

[illegible]

Amb el nou Teatre Edison, inaugurat l'any 1919, arriba a Manlleu amb més regularitat el teatre de les grans companyies barcelonines, com les d'Enric Lluellas, Ramon Martori o Enric Borràs. L'omnipresent *Societat Coral l'Estrella* programava la cartellera del nou teatre principalment amb sarsuela i teatre de varietats. Així, el rosari d'espais teatrals es va anar reduint. L'activitat amateur va quedar concentrada principalment al teatre de *Juventut Catòlica* i, a partir de 1929, al teatre del *Coro de la mà de la Companyia Còmic-dramàtica Amics del Teatre*, secció teatral de la *Unió Choral Manlleuense*. Mentrestant, el teatre García va prioritzar l'activitat cinematogràfica.

Durant els anys trenta el teatre amateur va passar per un període de molt dinamisme. Els *Amics del Teatre* foren premiats en el IV Concurs de Teatre Català Amateur de 1935, i la companyia d'aficionats *Art Teatral Catòlic*, una escissió de *Juventut Catòlica*, actuava per diverses poblacions de l'entorn. Les diferents associacions organitzaven xerrades de grans referents com Adrià Gual, Josep Maria de Sagarra o Aurora Bertrana. Aquest dinamisme es reflecteix en la seva obertura a nous protagonistes: l'any 1934 es crea la secció dramàtica Cívica Femenina de Joventut Catòlica i la Unió Choral Manlleuencs (el Coro) va crear una secció teatral infantil el 1935.

**La creació
del Teatre-cinema
Edison**

El 14 de juny de 1919 l'Ajuntament autoritza a Josep Serra Sió, industrial manlleuenc, la construcció del teatre Edison a la Plaça Fra Bernadí. La nova construcció, que va esdevenir símbol de la vitalitat de la ciutat, programava tant teatre com cinema. Era de grans dimensions, amb un escenari de 9x12m, fossat per 20 músics i aforament per a 1.000 persones.

EL TEATRE DE GRAN FORMAT I L'APARICIÓ DE L'EDISON (1919-1939)

La creació del Teatre–cinema Edison

El 14 de juny de 1919 l'Ajuntament autoritza a Josep Serra Sió, industrial manlleuenc, la construcció del teatre Edison a la Plaça Fra Bernadí. La nova construcció, que va esdevenir símbol de la vitalitat de la ciutat, programava tant teatre com cinema. Era de grans dimensions, amb un escenari de 9x12m, fossat per 20 músics i aforament per a 1.000 persones.

2

Teatre de les Escoles Cristianes (documentat a partir de 1898)

Molt actiu en aquest període sobretot a través del Patronat de Cultura. No obstant, la seva activitat vinculada amb el món teatral es vehicula a través de la formació i acull conferències de dramaturgs de referència del moment.

3

Teatre d'El Coro (primera referència de 1886)

Antic Teatre Collell, a partir de 1922 esdevé la seu de la Unió Choral. Aquesta associació té una secció teatral molt activa: els Amics del Teatre.

"IV Concurs de teatre Català Amateur. Ens hem enterat de que la Companyia Amics del Teatre de la Unió Choral dirigida per En Pere Marcé ha obtingut El cinquè premi de la Secció B. Actors Amateurs i actrius professionals, amb 168'80 punts en la qualificació del IV Concurs de Teatre Amateur Català. El jurat els hi ha atorgat el títol de "Segona Categoria" per la vinent temporada. Felicitem efusivament als actors i directors de la Companyia Amics del Teatre per aital èxit, que no dubtem encara hauria estat millor si les actrius per la seva banda hi haguessin posat la bona voluntat dels nostres aficionats."

Notícia sobre el IV Concurs de Teatre Amateur de Catalunya documentada al *Manlleu* el 13 de juliol de 1935:

"El Tenorio en broma. Els jugadors de l'A. E. C. a més d'ésser rafamats futbolistes, ara es dediquen al teatre i a tal fi, el propinent dia de Totsants al teatre de la Unió Choral Manlleuena, representaran El Tenorio en broma."

Notícia del *Manlleu* dia 28 d'octubre de 1933.

5

Teatre García (documentat a partir de 1898)

La Societat Coral l'Estrella es trasllada a l'Edison i, durant aquesta època, l'edifici s'especialitza sobretot en projeccions cinematogràfiques.

6

Teatre de la Joventut Catòlica (1897)

Aquest teatre és confiscat el 1936 pel Comitè Revolucionari i esdevé l'Ajuntament durant els anys de la Guerra Civil. No obstant, això no impedeix que s'hi documenti activitat teatral amb el nom de Teatre de la Casa del Poble.

7

Teatre de Ca l'Esteve (documentat a partir de 1899 amb funcions teatrals)

Es documenta activitat de la companyia Art Teatral Catòlic, una escissió de Joventut Catòlica.

8

Cooperativa Mútua de Pa i Queviures (1916)

Es documenta activitat teatral al pati o a les voltes de la plaça, moltes vegades duta a terme per altres societats.

11

Teatre Edison (1919)

La seva programació teatral està gestionada per la Societat Coral L'Estrella i acull obres de gran format, gairebé sempre de sarsuela, procedents de Barcelona.

Cartell del Teatre Unió Choral Manlleuencs

Procedència: Biblioteca Municipal de Manlleu-BBVA

Les dones i el teatre

Per les manlleuencs els anys trenta, durant el període republicà, van suposar l'accés als escenaris per primer cop. La secció dramàtica *Cívica Femenina*, de *Juventut Catòlica*, derivada del Chor de les Filles de Maria, va posar en escena el 14 d'abril de 1934 *La Pubilleta*, de Francesc Gay i el sàinet *La Tuietes fa de senyora*, del dramaturg local Josep Vilanova. Fins a aquell moment les manlleuencs havien estat excloses de l'activitat teatral. Els personatges femenins dels espectacles els feien actrius professionals contractades i arribades normalment des de Barcelona. Aquest canvi es va produir, segons està recollit a *l'Abans. Manlleu, recull gràfic 1886-1965*, gràcies a la insistència d'aquest grup de dones. Aquest pas endavant es va fer sota un estricte control de l'entitat i en context totalment femení. Caldrà esperar fins a uns pastorets de 1939 a l'Edison, ja sota el franquisme, per veure manlleuencs i manlleuencs actuant en la mateixa obra.

“Esdeveniment teatral. Hi ha força animació per la funció de demà al vespre a la Joventut Catòlica, on actuaran per primera vegada aficionades femenines. Segons noves hi ha ja mig taquillaatge venut. Procurarem donar-ne una bona rescunció en el pròxim número. Per demà vespre i diumenge tarda la secció dramàtica de Cívica Femenina commemorarà el seu debut posant en escena el drama titulat “La Pubilleta” obra d’En Francesc Gay pbre. O com a complement el divertit sàinet “La Tuietes fa de Senyora” original del nostre entranyable amic Vilanova. Desitgem l’èxit més complert.”

Manlleu, 21/4/1934 .

Secció dramàtica Cívica Femenina de Joventut Catòlica

Procedència: Fons l'Abans.

Pepita Oliveras i Joan Puntí, de la companyia Art Català, en una escena de l'obra "No és mai tard si s'arriba d'hora". Any 1956

Autor: Jaume Salarich. Procedència: Pepita Oliveras

TEATRE I FRANQUISME: L'APOGEU DEL TEATRE CATÒLIC (1940-1972)

La victòria franquista impacta greument la societat i el teatre manlleuenc. La diversitat d'entitats i espais teatrals es mutila de forma dràstica. A l'Edison, la gran societat manlleuena de les dècades anteriors, l'*Estrella*, és substituïda com a programadora pel *Círculo Nacional de la Falange (FET y de la JONS)*, que el 1939 hi va organitzar uns *Pastorets* amb la participació de *Joventut Catòlica* i el grup *Art Teatral Catòlic*. Durant aquest període l'afició teatral manlleuena s'ha de reagrupar i fusionar al voltant del moviment catòlic, l'únic respectat pel franquisme. Per tant, *Joventut Catòlica*, ara *Acció Catòlica*, va representar la continuïtat amb el teatre anterior a la guerra. En aquest context s'aposta per la recuperació de la representació de la Passió, que tindrà una importància cabdal entre 1946 i 1959.

Durant el franquisme poques iniciatives es van apartar d'aquest marc. Els anys quaranta va mantenir una activitat mínima la companyia *Amics del Teatre*, ara "Amigos del Teatro" al Teatre García i un cop l'any a l'Edison en una actuació benèfica per l'Hospital. També va veure la llum una companyia de caire humorístic i satíric denominada Societat Il·limitada Trukoff o Peña Truckoff a finals dels anys quaranta. Una incipient Ràdio Manlleu (1951-1955) oferia sessions de teatre radiofònic. Al nou barri de Gràcia vinculat al seu Casal inaugurat el 1954 van sorgir algunes petites iniciatives, com la Companyia Art Català dirigida per Joan Puntí, tot i que apareix amb poca freqüència.

Representacions dels Pastors Encarnats a la Plaça del Mercat, Manlleu, 1900. Fotografia: Antoni Gual, 1900. Reproducció: Antoni Gual, 1900.

Representacions dels Pastors Encarnats a la Plaça del Mercat, Manlleu, 1900. Fotografia: Antoni Gual, 1900. Reproducció: Antoni Gual, 1900.

Representacions dels Pastors Encarnats a la Plaça del Mercat, Manlleu, 1900. Fotografia: Antoni Gual, 1900. Reproducció: Antoni Gual, 1900.

Representacions dels Pastors Encarnats a la Plaça del Mercat, Manlleu, 1900. Fotografia: Antoni Gual, 1900. Reproducció: Antoni Gual, 1900.

Els Pastorets, teatre popular catòlic

Des de les primeres documentacions de teatre a Manlleu a finals del segle XIX fins a l'actualitat, una de les obres representades de forma ininterrompuda han estat les diferents versions de pastorets, maxima representants del teatre catòlic popular. Les primeres versions documentades a Manlleu són de 1897 i es tracta de Els Pastorets en Boters, de l'escenari: Joaquim Alcega, posada en escena al teatre de Juvenil Catòlica i Els Pastorets en Boters representats al col·legi de les Escoles Cristianes de la Salle. En aquestes dates, gairebé totes les societats programen funcions teatrals, però únicament són pastorets les vinculades a societats que promouen el teatre catòlic, com Juvenil Catòlica o L'Aurora. Més endavant, arriba La Rosa de Jericó, de Josep Durà. L'Estel realment és Miquel Puig, o Flor de Nadal, de Francesc d'Assís Picas. En els darrers anys, la Manlleu Folklògica i Teatre Els Pastorets o l'Adventament de l'Infant Jesús.

TEATRE I FRANQUISME: L'APOGEU DEL TEATRE CATÒLIC (1940-1972)

De Joventut Catòlica (1877) a Centre Catòlic Recreatiu, el “Centru”

Joventut Catòlica, fundada per Ramon Madirolas el 1877, tenia per objectius principals la instrucció religiosa dels socis i la propaganda del catolicisme. No obstant, de seguida van comprendre que el teatre era una molt bona eina per transmetre aquest discurs entre les classes populars. Després de la confiscació del local durant la Guerra Civil, l'hereva de *Joventut Catòlica* fou *Acció Catòlica*, molt més vinculada a la jerarquia eclesiàstica nacional i que recuperà el local el 1941. *Acció Catòlica* s'estructurava en sis seccions: tres de masculines i tres de femenines que cobrien les diferents franges d'edat. El 1946, veient el pes que començaven a tenir les activitats sobretot vinculades al teatre d'*Acció Catòlica*, el bisbat suggerí que es canviés el nom de l'entitat a *Centre Catòlic Recreatiu*. Sota aquest nou nom es van organitzar les diferents edicions de *La Passió* i es van aglutinar totes les altres formacions teatrals manlleuenques: els *Amics del Teatre* i *Art Teatral Catòlic*.

12

6

13

11

5

2

2

Teatre de les Escoles Cristianes (documentat a partir de 1898)

Els Amigos del Teatro hi actuen en alguna ocasió els primers anys del franquisme. Després queda reduït exclusivament a l'activitat escolar i també a projeccions de cinema.

5

Teatro García (documentat a partir de 1898)

Els Amigos del Teatro hi actuen fins al 1949. A partir d'aleshores, l'edifici es destina exclusivament a la projecció de pel·lícules de cinema. Tanca definitivament

6

Centre Catòlic Recreatiu (1897)

Antic teatre de la Joventut Catòlica. Després de la guerra, la societat reconvertida en Acció Catòlica recupera l'edifici. El 1946, a conseqüència de les funcions de *La Passió*, passa a dir-se Centre Catòlic Recreatiu.

11

Teatre Edison (1919)

Deixa d'estar regentat per la Societat Coral L'Estrella i passa a ser programat pel Círculo Nacional, que contracta sarsueles de companyies professionals. S'hi documenten alguna representació dels Amigos del Teatro i de la Penya Trukoff. Tanca definitivament les portes el 1972.

12

Teatre del Casal de Gràcia (1954)

Teatre que aglutina l'afició teatral del nou barri de Gràcia i, en un breu període de temps, el teatre infantil i juvenil del Centre Catòlic Recreatiu a partir de la figura de Carles Molist. S'especialitza sobretot en cinema.

“Muy bien le cuadra la palabra gracia al espléndido edificio que se levanta en la extensa barriada surgida como por encanto en el poniente de la villa. Con su escaso tiempo de existencia ha dado pruebas de su vitalidad y eficacia. [...] El teatro ha levantado varias veces su telón para ofrecer a los vecinos diversos espectáculos artísticos. Este Casal fue inaugurado oficial y solemnemente el día 10 de octubre del pasado año, asistiendo el Excmo. y Reverendísimo Obispo Auxiliar de la Diócesis Dr. Ramón Masnou y Autoridades locales, junto con las magnánimas personas que hicieron posible esta realidad, para los cuales Manlleu siente el mas sentido reconocimiento.”

Notícia del *Manlleu* de l'1 d'agost de 1955

13

Envelat de la plaça

Es documenta la representació d'alguna funció teatral, especialment dels *Autos Sacramentales* a la plaça Fra Bernadí.

Rompiment de l'escena de l'entrada a Jerusalem, obra del Taller dels Germans Salvador i objectes d'atrezzo de la representació de "La Passió"

Procedència: Associació Cultural Teatre Centre

Fotografia: Lluís Graner

La recuperació de la passió

Durant el franquisme l'orientació cap al teatre catòlic es va vincular a una gran aposta, la producció de *La Passió*. Es van fer obres al teatre de l'antiga *Joventut Catòlica* per adaptar-lo a les seves necessitats. La Passió es representà entre 1946 i 1959 dirigida en la majoria d'ocasions per Adjutori Tort, amb un equip d'unes 200 persones entre actors i actrius, equip tècnic, cors i orquestra. Es feien funcions cada diumenge i festius de Quaresma i tenia –després de les set hores èpiques de la primera funció– una durada de quatre hores. Els pocs grups que havien quedat aplegats al recent anomenat *Centre Catòlic Recreatiu* es van enfocar a aquesta producció monumental. En les seves funcions va aparèixer de forma normalitzada el teatre mixt.

Representacions de la Passió dels anys quaranta i cinquanta al Centre Catòlic Recreatiu. Autor: Xavier Valls.

Procedència: Manel Caballeria; Antoni Anglada i Montserrat Madirolas.

Diferents representacions dels Pastorets dels anys quaranta i cinquanta al Centre Catòlic Recreatiu. Autor: Xavier Valls.

Procedència: Família Caballeria Suriñach i Antoni Anglada.

Els Pastorets, teatre popular catòlic

Des de les primeres documentacions de teatre a Manlleu a finals del segle XIX fins a l'actualitat, una de les obres representades de forma menys interrompuda han estat les diferents versions de pastorets, màxims representants del teatre catòlic popular. Les primeres versions documentades a Manlleu són de 1897 i es tracta de *Los Pastorets en Betlem*, de l'osonenc Joaquim Albanell, posats en escena al teatre de *Juventut Catòlica* i *Los Pastorcillos en Belén*, representats al col·legi de les Escoles Cristianes (La Salle). En aquestes dates, gairebé totes les societats programen funcions teatrals, però únicament són pastorils les vinculades a societats que promouen el teatre catòlic, com *Juventut Catòlica* o *L'Aurora*. Més endavant, també seran representades a Manlleu la versió lírica *La Rosa de Jericó*, de Josep Duro, *L'Estel de Natzaret*, de Ramon Pàmies i amb música del manlleuenc Mossèn Aulet, o *Flor de Nadal*, de Francesc d'Assís Picas. En els darrers anys, la versió que més ha arrelat ha estat la de Josep Maria Folch i Torres *Els Pastorets* o *l'Adveniment de l'Infant Jesús*.

Anys seixanta: decadència del teatre a Manlleu

Durant els anys 60 s'ha documentat una pèrdua constant de l'activitat teatral a Manlleu, que cada vegada compta amb menys públic en pro del cinema. El 1965 desapareix la sarsuela anual de Festa Major, i el 1968 no es documenta ni una activitat teatral durant la Festa Major. Aquesta decadència es reflecteix en la desaparició del teatre Edison, que va tancar definitivament les seves portes el febrer de 1972. Amb ell, finalitzà definitivament l'afició a la sarsuela a Manlleu.

El teatre, actualment, va perdent forces dins el nostre ambient. Causes? Son nombroses.

Solament m'agradaria fixar-me en dues. La primera, sens dubte, és l'avenç titànic i avassallador del cinema en aquests últims temps. Locals petits on l'esforç i bona voluntat d'uns homes hi representava alguna que altra obreta teatral han sigui substituïts per la pantalla. [...]

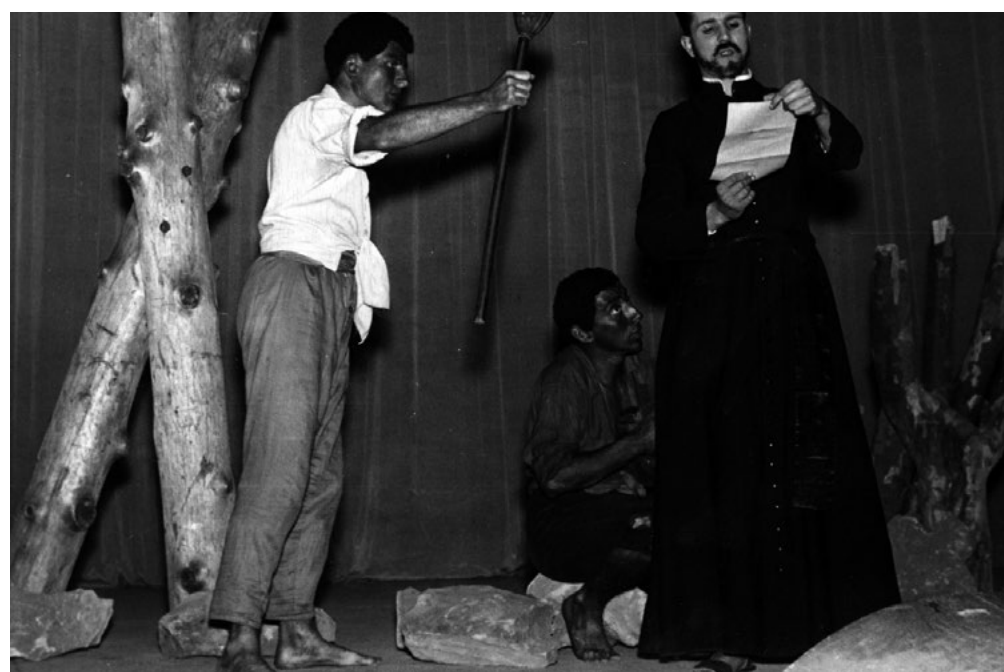
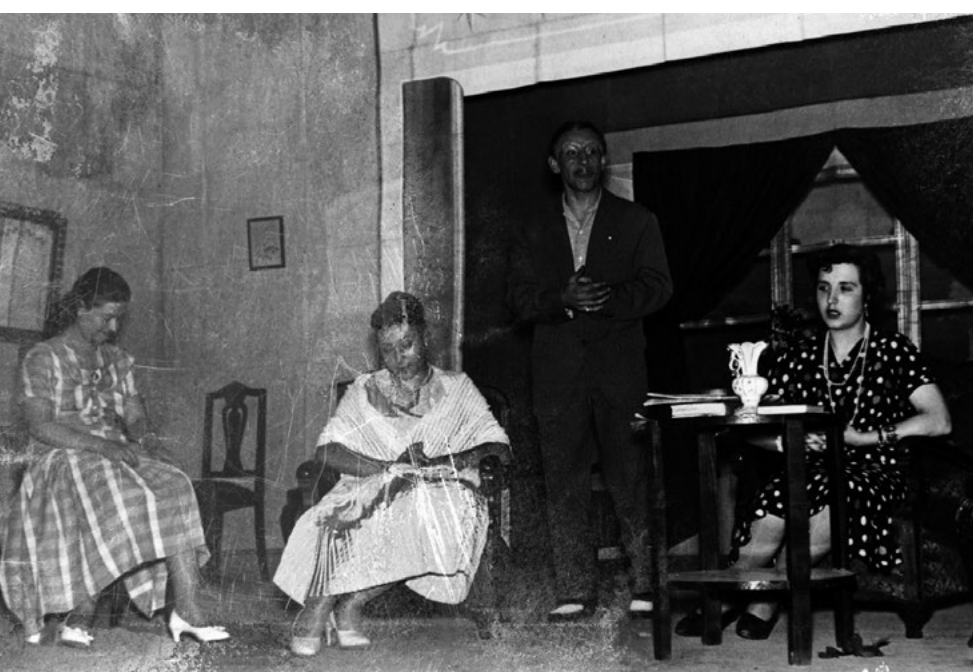
La segona prova del progressiu enderrocament del teatre és evident. La culpa és un 90% del públic. Crec jo que és un cercle viciós: La gent no va al teatre perquè no se'n fa i no se'n fa perquè la gent no hi va. D'aquest cercle no se'n surt de qualsevulla manera. Si el teatre que s'escriu fos realment bo, bo, bo, i el públic ens interesséssim un xic més per les coses de casa nostra, no hi hauria un cercle sinó una plana extensiva i valuosa. [...]

Jacint Sala, "Teló amunt", Revista *Comarca*, 14 d'agost de 1964

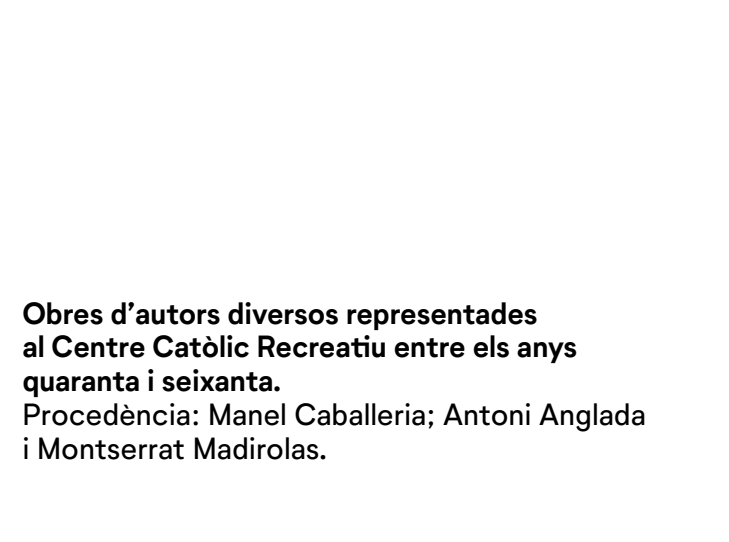
Obres d'autors diversos representades al Centre Catòlic
Recreatiu entre els anys quaranta i seixanta.

Procedència: Manel Caballeria; Antoni Anglada i Montserrat Madirolas.

Obres d'autors diversos representades al Centre Catòlic Recreatiu entre els anys quaranta i seixanta. Procedència: Manel Caballeria; Antoni Anglada i Montserrat Madirolas.

Obres d'autors diversos representades al Centre Catòlic Recreatiu entre els anys quaranta i seixanta.
Procedència: Manel Caballeria; Antoni Anglada i Montserrat Madirolas.

Antoni Anglada i Pep Barcons en una escena de l'obra "Descripció d'un paisatge" dirigida per Pep Colomer l'any 1983. Companyia de teatre independent El Rusc.

Procedència: Antonio Anglada

EL TEATRE MANLLEUENC DE FINAL DEL S.XX (1972-2006)

El teatre a Manlleu revifa durant els setanta en gran mesura gràcies a la figura de Carles Molist en el marc del *Centre Catòlic Recreatiu*, convertit ara en el *Centre Familiar Parroquial*. Molist va promoure la represa d'uns Pastorets infantils i juvenils al Casal de Gràcia, on noves generacions van poder descobrir el teatre com una forma de lleure. A partir d'aquí posen en escena grans clàssics del drama català, majoritàriament de la mà principalment d'Antoni Anglada i Francesc Riera. Poc a poc, el centre va reduir la vinculació amb el model de teatre catòlic, amb l'excepció d'*Els Pastorets* de Folch i Torres i la Passió, recuperada per Jesús Sánchez a finals dels anys vuitanta.

Així, amb la fi del franquisme apareixen noves maneres de fer teatre i nous temes, especialment aquells amb més càrrega social i reivindicativa. Un exemple incipient fou la producció d'*Els teixidors*, de Gerhart Hauptmann, dirigida per Jaume Collell l'any 1975. Al voltant de l'històric *Teatre Centre*, amb més o menys vinculació apareixen nous grups i companyies de teatre independent: l'Òliba Negra, el Rusc, Binocle Teatre o Llambrot Teatre. Aquestes companyies impulsaven obres de creació pròpia i tenien una certa organització interna, gairebé professional. Un nou teatre s'està generalitzant arreu del país i consolidarà els estudis superiors d'Art Dramàtic amb la creació de l'Institut del Teatre i el Teatre Lliure de Barcelona.

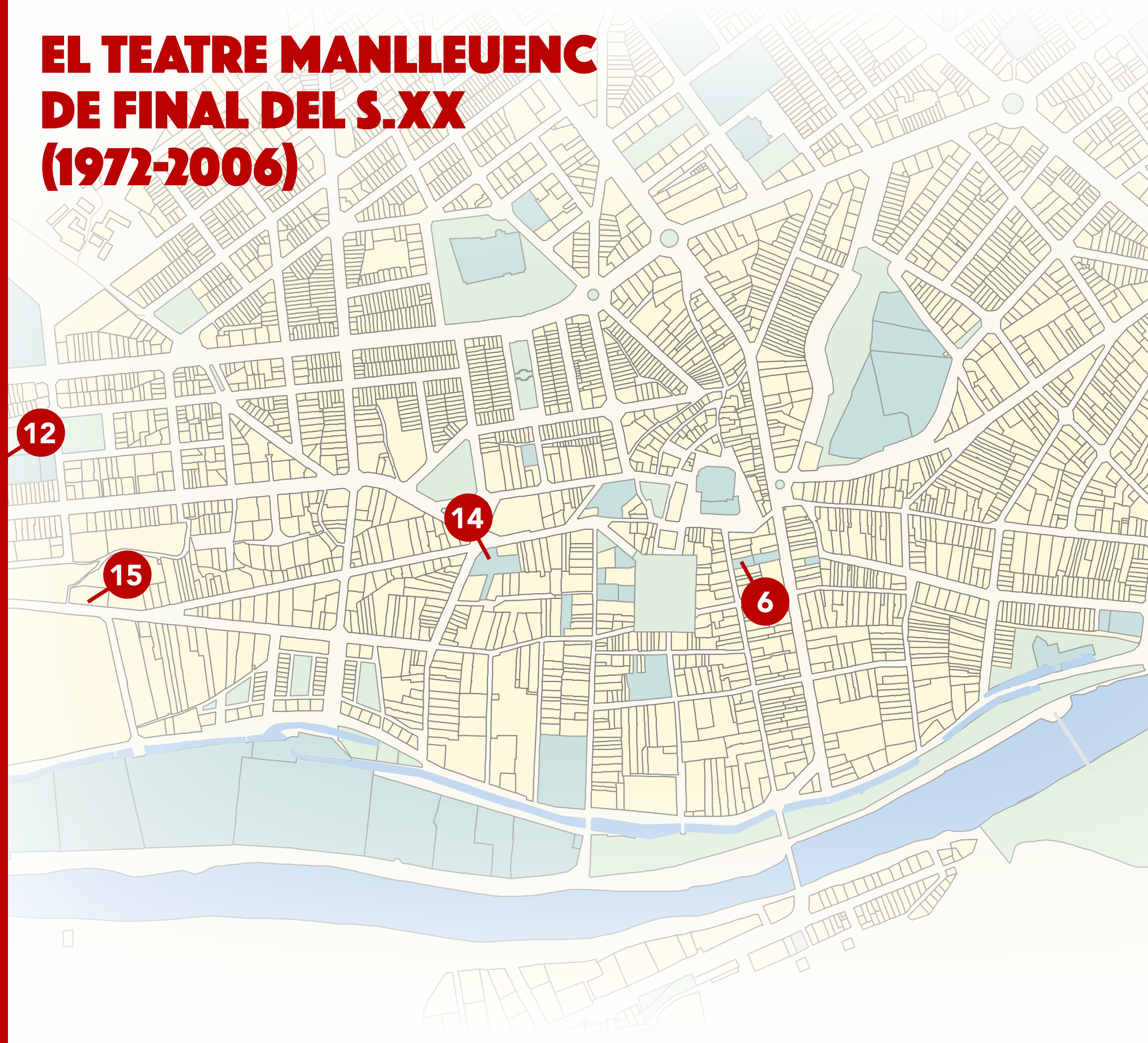
Així doncs, els anys setanta i vuitanta el *Teatre Centre* viu una època d'esplendor. Acull altres col·lectius com el Moviment Júnior i colles d'amics que es reuneixen al Cafetí, com la colla de Can Petricó o El Caliu. Aquesta flama es va anar reduint durant els anys noranta, juntament amb el deteriorament de l'edifici ja centenari del carrer del Pont. El 2006, el Teatre Centre és enderrocat amb perspectiva de ser reedificat.

Fotografies de diferents representacions realitzades al Teatre Centre durant els anys setanta i vuitanta, tant dels aficionats locals com de companyies professionals. La majoria realitzades pel fotògraf manlleuenc Carles Molist.

Procedència: Associació Cultural Teatre Centre. Fotografia: Lluís Graner

EL TEATRE MANLLEUENC DE FINAL DEL S.XX (1972-2006)

6

Teatre Centre (1897)

Antic Centre Catòlic Recreatiu. El 2006 és enderrocat per reedificar-lo i el desembre de 2018 torna a obrir les portes. Actualment està encara en fase d'obres.

12

Teatre del Casal de Gràcia (1954)

Acull temporalment l'Associació Cultural Teatre Centre quan aquesta es queda sense el teatre del carrer del Pont. No obstant, la seva activitat és principalment de cinema.

14

Teatre-cinema Sidney (1970)

S'inaugura el 1970 i la seva funció és pràcticament dedicada al cinema. S'hi documenta alguna funció de varietats vinculada als Tonis i el 2001 tanca definitivament les seves portes amb l'obra teatral *Excuses* de la companyia de teatre professional Krämpack, coneguda per l'èxit televisiu de *Plats Bruts*.

15

Espai Rusiñol (2013)

Nou local de l'Associació Teatre Centre i únic espai especialitzat en teatre en actiu actualment.

Dones i teatre al segle XXI

Al llarg del segle XX, la presència de dones dalt dels escenaris s'ha anat normalitzant. No obstant, han calgut força anys perquè les dones accedissin als grans clàssics com Guimerà, que representaven els homes ja a principis del segle passat mentre les manlleuenques no podien fer teatre o feien obres com *La Ventafocs*, *La Blancaneus* o *La rosa beneïda*, escrita per Mossèn Puntí.

També cal destacar que aquesta presència s'ha donat en uns rols molt determinats. Les dones van a teatre, les dones fan teatre però, en canvi, no accedeixen al cos tècnic i en comptades ocasions apareixen com a directores escèniques o en càrrecs de responsabilitat en les diferents societats. Excepció d'això són Maria Suriñach, dramaturga activa als anys 50 i 60, Maria Dolors Aixalà, responsable de balls i vestuari en nombroses produccions de Teatre Centre, o Dolors Collell, primera i única presidenta de la mateixa entitat entre 2005 i 2012.

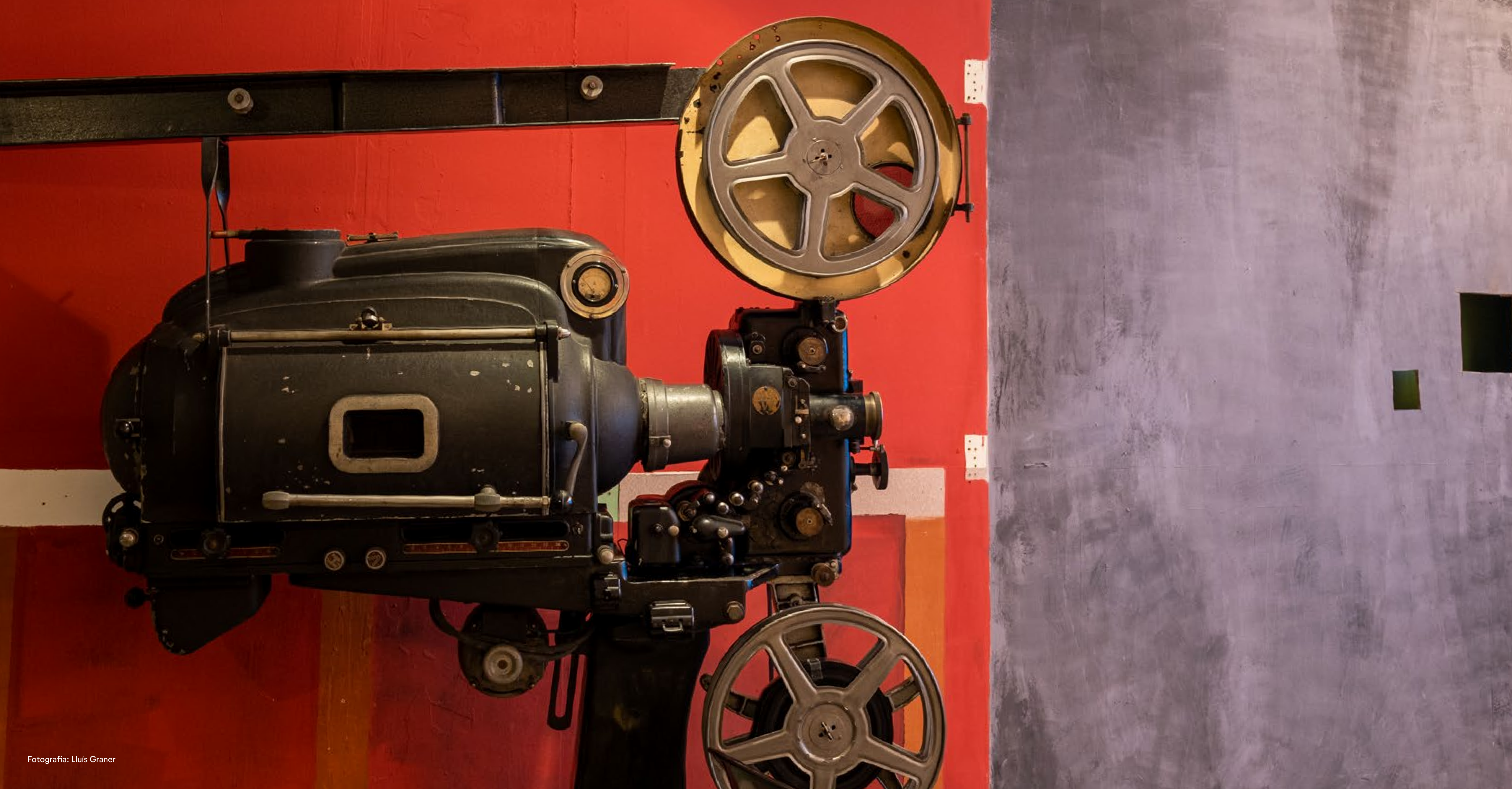
Maria Dolors Aixalà

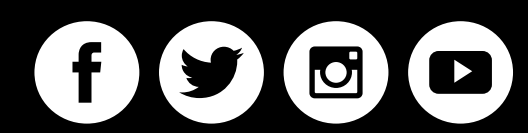

Maria Suriñach

Dolors Collell

#MuseudelTer